

УДК 631.84:631.442(447.83)

ЗМІНА АЗОТНОГО ФОНДУ ТЕМНО-СІРОГО ОПІДЗОЛЕНОГО ҐРУНТУ ЗА РІЗНИХ СИСТЕМ УДОБРЕННЯ В ПОЛЬОВІЙ СІВОЗМІНІ

В. Лопушняк, д. с.-г. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Вивчення динамічних змін вмісту азоту в ґрунті, а також визначення оптимальних шляхів його надходження та забезпечення рослин було і залишається важливим завданням сучасної агрохімічної науки [2]. Дослідження азотного циклу в ґрунті дають змогу визначити основні шляхи його надходження і непродуктивні втрати, прогнозувати спрямованість агрохімічних процесів, зміну родючості, оцінити екологічні наслідки застосування добрив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню процесів трансформації азоту в ґрунті приділяють значну увагу чимало дослідників [2; 3; 6]. Як важливий біогенний елемент азот бере участь у формуванні біомаси та є компонентом біохімічного складу живих організмів, відіграє істотну роль у мінеральному живленні рослин, проявляє стехіометричний, синергічний і антагоністичний вплив у біосистемах [5; 7].

Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, що стосуються процесів трансформації азоту в агроценозах, досліджень, присвячених комплексній оцінці азотного фонду у темно-сірому опідзоленому ґрунті, особливо за внесення добрив, є порівняно небагато.

Постановка завдання. Нашим завданням було встановити закономірності формування азотного фонду темно-сірого опідзоленого ґрунту під впливом різних систем удобрення культур у короткоротаційній польовій сівозміні Західного Лісо-степу України.

Виклад основного матеріалу. В умовах стаціонарного дослідження кафедри агрохімії та ґрунтознавства Львівського національного аграрного університету вивчали вплив різних систем удобрення на азотний фонд темно-сірого опідзоленого ґрунту.

Чергування культур у короткоротаційній польовій плодозмінній сівозміні було таким: пшениця озима – буряк цукровий – ячмінь ярий – конюшина лучна.

Схема дослідження передбачала контроль, мінеральну, органічну та органо-мінеральну системи удобрення з різним насиченням органічними добривами: 1. Контроль (без добрив); 2. Мінеральна система удобрення $N_{390}P_{210}K_{430}$ (сума NPK – 1030); 3. Органо-мінеральна система удобрення $N_{390}P_{207}K_{430}$, з них $N_{270}P_{150}K_{263}$ внесено з мінеральними добривами (сума NPK – 1030, насиченість сівозміни органічними добривами – 6,25 т/га сівозмінної площі); 4. Органо-мінеральна система удобрення $N_{390}P_{210}K_{430}$ (сума NPK – 1030), з них внесено з мінеральними добривами $N_{100}P_{170}K_{173}$, насиченість сівозміни органічними добривами – 12,5 т/га; 5. Органо-мінеральна система удобрення $N_{390}P_{210}K_{430}$, (сума NPK – 1030), з них внесено з мінеральними добривами $N_{50}P_{85}K_{113}$, ступінь насичення органічними добривами – 15,0 т/га сівозмінної площі; 6. Органічна система удобрення

$N_{390}P_{210}K_{430}$ (сума NPK – 1030), ступінь насичення органічними добривами – 17,5 т/га.

Як мінеральні добрива у досліді використовували суперфосфат простий гранульований, калійну сіль, які вносили в основне удобрення. Аміачну селітру вносили під передпосівний обробіток і в підживлення. Як органічні добрива використовували напівперепрілий соломистий гній великої рогатої худоби, редьку олійну на сидерат і солону пшениці озимої.

Загальна площа дослідних ділянок – 450 м², облікова – 374 м², повторність досліду – триразова, розміщення ділянок систематичне.

Лабораторні аналізи проводили за такими методиками: вміст валових форм азоту – за методом К'ельдаля; фракційний склад сполук азоту – за методом Шконде-Корольової; залишкові сполуки азоту – колориметрично з реактивом Неслера [1; 4].

Встановлено, що в середньому за ротацію сівозміни системи удобрення суттєво впливали на вміст мінерального азоту у верхньому шарі (0–20 см) ґрунту (див. табл.).

Таблиця

Вплив систем удобрення на вміст різних фракцій азоту в темно-сірому опідзоленому ґрунті в середньому за ротацію сівозміни 2009–2012 рр.

Варіант	Вміст різних фракцій азоту в ґрунті, мг/кг ґрунту					
	мінеральні		легкогідролізовані	важкогідролізовані	негідролізовані	разом
	N-NO ₃ ⁻	N-NH ₄ ⁺				
1	1,7	13,2	107,0	214,6	848,5	1185,0
	2,2	15,1	113,2	222,8	886,5	1239,8
2	2,7	14,6	111,3	221,0	881,4	1231,0
	2,9	17,4	122,0	240,0	936,1	1318,4
3	2,5	16,1	114,0	226,2	900,2	1259,0
	2,5	19,4	128,0	251,0	991,0	1391,9
4	2,4	17,6	118,7	230,0	902,7	1271,4
	2,4	18,8	136,8	262,0	1028,4	1448,4
5	2,2	18,0	122,0	246,0	950,4	1338,6
	2,3	21,6	139,0	276,2	1090,9	1530,0
6	2,1	17,6	120,8	250,0	956,0	1346,5
	2,2	17,4	137,5	268,1	1067,2	1492,6
НІР _{0,05}	0,07	0,6	5,1	7,5	32,3	
	0,1	0,8	2,4	6,8	22,3	

Примітка: чисельник – 0–20 см; знаменник – 20–40 см.

Мінеральна система удобрення забезпечила певне, але незначне (на 1,4 мг/кг ґрунту) зростання вмісту амонійних сполук азоту. Внесення органічних добрив сприяло підвищенню цього показника до 17,6–18,0 мг/кг ґрунту. Найвищі показники вмісту амонійних форм азоту зафіксовані у варіантах 4–6 з найбільшим насиченням органічними добривами. Це вказує на позитивний вплив від внесення органічних добрив на перебіг процесів амоніфікації.

Незважаючи на зменшення показників вмісту нітратних форм азоту під впливом органо-мінеральної системи удобрення порівняно з мінеральною, загальний вміст мінеральних сполук азоту зростає, переважно за рахунок нагромадження амонійних. У варіантах 4 і 5 цей показник становив 20,0–20,2 мг/кг ґрунту, що свідчить про кращу забезпеченість азотом порівняно з іншими варіантами дослідів.

Легкогідролізовані форми азоту слугують найближчим резервом мінеральних сполук азоту для живлення рослин. Найвищі показники вмісту цієї фракції були зафіксовані у варіанті 5, що свідчить про позитивний вплив сумісного застосування органічних і мінеральних добрив. Органічна система (варіант 6) не забезпечувала підвищення вмісту легкогідролізованих форм азоту порівняно з органо-мінеральною.

Вміст негідролізованих сполук азоту коливався в межах 848–956 мг/кг ґрунту. Така велика різниця значною мірою впливала на загальні запаси азоту в ґрунті, які тісно корелювали з показниками негідролізованих його форм.

Фонд азоту темно-сірого опідзоленого ґрунту істотно змінювався залежно від різних систем удобрення. Зокрема, у контролі загальний вміст азоту становив 1185,0 мг/кг. Мінеральна система забезпечувала підвищення цього показника до 1231,0 мг/кг ґрунту, або на 46 мг/кг ґрунту. Застосування органо-мінеральної системи удобрення сприяло зростанню показника загального вмісту азоту до 1338,6–1346,5 мг/кг ґрунту, що на 12,9–13,6 % більше, ніж на контрольному варіанті.

Розглядаючи показники вмісту різних фракцій азоту в підорному (20–40 см) шарі, слід зазначити, що тенденції до зміни азотного фонду були подібними. Проте підвищення абсолютних показників вмісту нітратного та амонійного азоту в підорному шарі сприяло зростанню там вмісту мінерального азоту та кращому забезпеченню цим елементом.

У структурі азотного фонду ґрунту мінеральні форми азоту становили 1,3–1,6 %, легкогідролізовані – в межах 9,0–9,4, важкогідролізовані – 18,0–18,6, негідролізовані – 71,0–71,6. Незважаючи на значні розбіжності в абсолютних показниках вмісту азоту різних фракцій, відносний їх вміст коливається в незначних межах, що, очевидно, детерміновано генетичними особливостями ґрунту.

Висновки. За результатами проведених досліджень встановлено, що частка різних фракцій азоту в загальному його фонді темно-сірого опідзоленого ґрунту змінюється у незначному діапазоні, незважаючи на застосування різних систем удобрення і вирощуваних культур. Це засвідчує, що перехід азоту з різних фракцій відбувається швидко і зумовлюється агрохімічними властивостями ґрунту, зокрема станом його органічної речовини. Для забезпечення позитивної зміни загального вмісту азоту в ґрунті органічні добрива є незамінним чинником, сприяють достовірному нагромадженню цього елемента порівняно з такою самою кількістю добрив, внесених у формі мінеральних сполук. Оптимальний показник вмісту азоту в різних полях короткоротаційної сівозміни забезпечила органо-мінеральна система удобрення з насиченням органічними добривами 15 т/га сівозмінної площі.

Бібліографічний список

1. Агрохімічний аналіз : підручник / [М. М. Городній, А. П. Лісовал, А. Г. Сердюкта ін.] – К. : Арістей, 2005. – 476 с.

2. Кудеяров В. И. Цикл азота в почве и эффективность удобрений / В.И.Кудеяров. – М.: Наука, 1989. – 215 с.
3. Лямкина Ю. Б. Моделирование динамики азота в почве (теоретические аспекты) / Ю. Б. Лямкина, Л. А. Хворова // Известия Алтайского государственного университета. – 2011. – № 1-2(69). – С. 94–97.
4. Практикум по агрохимии : учеб. пособ. / [В. Г. Минеев, В. Г. Сычёв, О.А.Амельяничик и др.] ; под. ред. акад. РАСХИ В. Г. Минеева. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – 689 с.
5. Семенов В. М. Современные проблемы и перспективы агрохимии азота / В.М.Семенов // Проблемы агрохимии и экологии. – 2008. – № 1. – С. 55–63.
6. Якименко В. Н. Изменение содержания форм минерального азота и калия почвы агроценозов / В. Н. Якименко // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 328. – С. 202–207.
7. Gosek S. Zrównoważone nawożenie gwarancją uzyskania wysokich plonów roślin i dobrej jakości produktów roslinnych / Stanisław Gosek // Wieś Jutra : Produkcja roślinna. – 2008. – N 6–7 (119/120). – S. 21–22.

Лопушняк В. Зміна азотного фонду темно-сірого опідзоленого ґрунту за різних систем удобрення в польовій сівозміні

Проаналізовано закономірності зміни вмісту фракцій азоту в ґрунті під впливом різних систем удобрення в польовій сівозміні. Встановлено, що під впливом органо-мінеральної системи удобрення зростає забезпеченість рослин доступними формами азоту, але частка різних його форм в загальному фонді змінюється у незначному діапазоні.

Ключові слова: азот, фракції азоту, темно-сірий опідзолений ґрунт, система удобрення, сівозміна.

Lopushniak V. Nitrogen change fund dark gray podzolic soils under different fertilizing systems in the field crop rotation

Analyzed to law of change of content of fraction of nitrogen in soil under act of the different systems of fertilizer in the field a crop rotation. It is set that under act of organo-mineral systems of fertilizer increases availability of plants grows the accessible forms of nitrogen, but part of his different forms in a general fund changes in an insignificant range.

Key words: nitrogen, nitrogen fraction, dark-gray podzolic soil, fertilizer system, crop rotation.

Лопушняк В. Изменение азотного фонда темно-серой оподзоленной почвы при различных системах удобрения в полевом севообороте

Проведен анализ закономерностей изменения содержания фракций азота в почве под влиянием различных систем удобрения в полевом севообороте. Установлено, что под влиянием органо-минеральной системы удобрения возрастает обеспеченность растений доступными формами азота, но доля различных форм в общем его фонде меняется в незначительном диапазоне.

Ключевые слова: азот, фракции азота, темно-серая оподзоленная почва, система удобрения, севооборот.